

De Vriendenkring is het verenigingsorgaan van de Vrienden van Schokland, ingeschreven bij de Kamer van Koophandel te Lelystad onder nr. 40059053.

BESTUUR VRIENDEN VAN SCHOKLAND

Voorzitter

H. Scholtmeijer; tel. 0527 620490

Secretaris

C. Hendrix-Mocking; tel. 0527 652771
Oud Emmeloorderweg 18, 8308 PK Nagele
E-mail: hendrix@solcon.nl

Penningmeester

D.E. Roemers; tel. 0527 621284

Ledenadministratie

L. Slood-Snijders; tel. 0527 622 983
Hondsruglaan 30, 8302 JE Emmeloord
E-mail: leslood@leslood.demon.nl

Overige leden

C.J. Bolle; B.J. Grotenhuis; J.H. Hollestelle;

Adviseur

H. Kloosterman; Museum Schokland,
tel. 0527 251396

REDACTIE DE VRIENDENKRING

Redactie-adres

J.M.E. Suidgeest-Pijlman; tel. 0527 651745
Ring 58, 8308 AN Nagele
E-mail: k-j.suidgeest-pijlman@wxs.nl

Overige leden

G.W. Bulk; J.H. Hollestelle; H. Scholtmeijer;
H.A. Veenink;

CONTACTPERSONEN

R. Rijs, Stichting het Flevolandschap
V. van Steenberg, RACM Lelystad
contactadres: Nieuw Land Erfgoedcentrum

CULTUURHISTORISCHE INFORMATIE

www.VvS-Schokland.nl
www.schokland.nl
www.nieuwlanderfgoedcentrum.nl
www.flevolandbovenwater.nl
www.racm.nl
www.flevolandschap.nl

CONTRIBUTIE

Volwassenen € 15,-, huisgenootleden € 5,-,
jeugdleden € 3,75

Postbank 11 79 970; Bank 34 65 56 813
t.n.v. Penningmeester VvS te Emmeloord.
Beëindiging lidmaatschap schriftelijk vóór
1 september van het lopende jaar.

In dit nummer:

► Vereniging

Beste Vrienden 2
Redactie

Lezingen seizoen 2009 - 2010 3
Kees Bolle

Cursussen Vrienden van Schokland:

Archeologie; *Wim Boxsem* 5

Geologie; *Berend Jan Grotenhuis* 6

Historie; *Hans Hollestelle* 9

► Artikelen

Over de ontruiming van Schokland in 1859 10
Aaldert Pol

Schokkers in Brunnepe 20
Impressie 150 jaar ontruiming Schokland

Verboden Lijn 22
Willem van Norel

Verslag van een bezoek aan Schokland 30
Via Schoklandgids Cor Wisse

ISSN 1383-0961

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen of vermenigvuldigd zonder voorafgaande toestemming van de redactie.

De redactie heeft ernaar gestreefd de auteursrechten voor de illustraties en foto's te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de redactie wenden.

Artikelen voor het winternummer 2009 dienen uiterlijk op 1 februari 2010 bij de redactie binnen te zijn.

Beste Vrienden

Ook deze editie van De Vriendenkring is deels gewijd aan de herdenking van de ontruiming van Schokland in 1859, dit jaar 150 jaar geleden. In deze editie kunt u een foto-impressie vinden van de herdenking van de ontruiming van Schokland in Brunnepe. Bij de ontruiming is het overgrote deel van de bewoners naar Brunnepe vertrokken. Brunnepe heeft nog steeds een zeer actieve groep Schokker nazaten. Heel erg welkom in Kampen waren ze 150 jaar geleden niet. Ze mochten alleen komen als ze zich buiten de stad, in het dorpje Brunnepe, zouden vestigen. De Schokker nazaten herdachten op zaterdag 13 juni 2009 de komst naar Brunnepe door met een grote groep in klederdracht op drie botters de Buitenhaven binnen te varen. Wouter Ruifrok, wethouder van Sociale Zaken en Milieu van de Gemeente Kampen gaf de Schokker nazaten een warmer welkom dan 150 jaar geleden op hen lag te wachten.

Van de hand van Aaldert Pol komt het verhaal *Over de ontruiming van Schokland in 1859*. Het verhaal handelt over pastoor Ter Schouw die in 1856, slechts drie jaar voor de ontruiming, naar Emmeloord op Schokland kwam. De man werd getroffen door de bittere armoede die er heerste. Bij de ontruiming in 1859 kon deze pastoor bemiddelen voor de vertrekkende vissers. Als dank kreeg hij een baksteen door de ramen van zijn woning op Emmeloord.

Het verhaal *Verboden lijn* van Willem van Norel uit Elburg speelt in een periode na de ontruiming van Schokland. In 1934, vlak na het sluiten van de Afsluitdijk, nam de Visserij Inspectie samen met de Rijksdienst ter uitvoering van de Zuiderzeesteunwet enkele maatregelen om de kuilvisserij terug te dringen ten faveure van de minder schadelijke hoekwantvisserij. Eerst werd afgebakend dat er maar tot drie kilometer uit de kust mocht worden gevestigd met kuilnetten. In 1937 werd dit nog uitgebreid tot acht kilometer uit de kust. Ten zuiden van de lijn Doornspijk -Marken mocht helemaal niet meer met kuilnetten worden gevestigd. Dat betekende voor de vissers van Spakenburg dat ze eerst minimaal twintig kilometer naar het noorden moesten koersen voordat er begonnen mocht worden met vissen.

De laatste bijdrage betreft een recent verslag van een groepsbezoek aan Schokland. De groep werd met Cor Wisse als gids met de karren van Natuurlijk Schokland rondgereden over het voor hun onbekende voormalige eiland.

De Redactie

Lezingen seizoen 2009-2010

Op donderdagavonden, aanvang 20.00 uur in het Museumkerkje van Schokland. De lezingen zijn vrij toegankelijk voor leden en niet-leden.

15 oktober 2009

Gerard Corjanus, vice-voorzitter van de Schokkervereniging, met een lezing over de *Ontruiming van Schokland*.

*Bergingsofficier
Zwanenburg met
geborgen materiaal
van vliegtuigen.*

19 november 2009

Gerrit Zwanenburg geeft deze avond een presentatie over zijn werk als bergingsofficier van de Koninklijke Luchtmacht. Hij was jarenlang verantwoordelijk voor het bergen van alle vliegruigwrakken die vooral in Flevoland werden aangetroffen. Bergingsofficier Zwanenburg neemt allerhande materiaal mee dat hij bij bergingen aantroef. Bovendien zullen er een aantal videopresentaties te zien zijn.

21 januari 2010

Leni Bolle over *Urk in Oorlogstijd*. Na haar studie in de *Sociale Historie* is zij wetenschappelijk medewerkster bij het *Nieuw Land Erfgoedcentrum* in Lelystad. Tijdens haar studie was zij een van de drijvende krachten achter de stichting *Urk in oorlogstijd*. Voor deze stichting heeft zij de gehele website van tekst voorzien, een boek geschreven en een lespakket samengesteld (zie ook: www.urkinoorlogstijd.nl). Haar afstudeerwerk was een studie over de *Kinderen van NSB'ers*. Een vergeten en vergeten groep in onze samenleving. De lezing zal gaan over de wetenswaardigheden en feiten die door haar dossieronderzoek aan het licht zijn gekomen.

18 februari 2010

Dr. Job Weststrate (Rijksuniversiteit Groningen/Universiteit van Amsterdam) met een lezing over *De Zuiderzeesteden in de late middeleeuwen. Het ontstaan van een regionale stedengroep binnen de Hanze*.

Veel mensen denken bij de Hanze aan een machtig en hecht verbond van Duitse en Oost-Nederlandse handelssteden die in de middeleeuwen de handel op de Oostzee en Noordzee domineerden. Het historisch onderzoek van de laatste jaren heeft echter laten zien dat er veel valt af te dingen op die hechtheid. De verschillende leden van de Hanze waren het vaak grondig oneens over zaken als handelspolitiek, belastingen, de aanpak van concurrenten van buiten de Hanze, of over de relaties

AGEND A

met de politieke machthebbers rond de Oost- en Noordzee. De uiteenlopende opvattingen kwamen concreet tot uiting in de vorming van regionale subgroepen in de Hanze, die alle opkwamen voor hun eigen specifieke regionale belangen. Eén van deze hanzeatische regionale stedengroepen was die van de Zuiderzeesteden. Niet alleen steden als Kampen, Deventer, Zutphen en Zwolle, maar ook plaatsen in Holland en Zeeland werden aanvankelijk tot deze groep gerekend. In de lezing zal worden ingegaan op de manier waarop deze Zuiderzee-stedengroep in de veertiende eeuw is ontstaan en hoe vervolgens de samenstelling ervan wijzigde als gevolg van politieke, militaire en economische ontwikkelingen. Waarom bleven sommige Zuiderzeesteden binnen het verband van de Hanze optreden en kozen andere steden voor een eigen weg?

18 maart 2010

Alice Overmeer over *Onderwater Archeologie*. Alice Overmeer studeerde *Pre-en Protohistorie van Noordwest-Europa* aan de Universiteit van Leiden. Na haar studie werkte ze ruim vijf jaar als onderwaterarcheoloog in het archeologisch duikteam van RACM Lelystad, inmiddels de *Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed* geheten. In 2005 begon ze met een promotieonderzoek naar *laat-middeleeuwse scheepsbouwontwikkelingen in Noordwest-Europa* (Universiteit Groningen/Nieuw Land Erfgoedcentrum).

De lezing zal gaan over onderwaterarcheologie in Nederland. Onderwaterarcheologie is een relatief jonge tak van de archeologie in Nederland. Het is een moeilijk vakgebied, enerzijds vanwege het troebele water en harde stromingen, anderzijds vanwege de Nederlandse wetgeving en bezuinigingen op dit gebied. 'Ik zal iets vertellen over het ontstaan en de geschiedenis van de Nederlandse onderwaterarcheologie. Ook de specifieke methoden en technieken die onder water gebruikt worden om onderzoek en opgravingen te doen komen aan bod. Daarnaast wordt kort aandacht besteed aan de conservering en restauratie van voorwerpen die opgedoken worden. Ten slotte zullen enkele scheepswrakken die in Nederlands water liggen en onderzocht zijn, aan de hand van wat foto's en tekeningen, besproken worden.' aldus Alice Overmeer.

Lezing Tjeerd de Jong
over *Hannekemaaiers*
en *Poepekrüsen*
19 03 2009

15 april 2010

Jaarvergadering van de vereniging Vrienden van Schokland.

Na de pauze is er een voorstelling van Bart Reindersma. Regelmatige bezoekers van Museum Schokland kennen de voorstellingen over de ontruiming van Schokland die Bart heeft gegeven in de Filmzaal van het museum. Na de jaarvergadering laat Bart de hoogtepunten uit zijn voorstellingen zien met geprojecteerde beelden met muziek en voordracht en live ten gehore gebracht accordeonspel.

Cursussen VvS

seizoen 2009-2010

In september starten weer de cursussen die de vereniging Vrienden van Schokland organiseert. Er worden cursussen gegeven in de onderwerpen Archeologie, Geologie en Historie.

De cursussen bestaan uit acht bijeenkomsten éénmaal in de maand op een zaterdag en worden gehouden in Museum Schokland. Elke cursus wordt afgesloten met een dagexcursie.

De kosten voor elke cursus bedragen € 35,-. Niet-leden betalen € 50,-.

Als u zich wilt aanmelden voor één of meer cursus(sen), neem dan contact op met de coördinator van de betreffende cursus (zie onderaan elk artikel)

Cursus Archeologie

In september start weer de cursus archeologie voor het seizoen 2009-2010. Het thema voor dit seizoen luidt: *Bewoners van het IJsselmeergebied.*

We beginnen met de prehistorie, waarbij de Swifterbantcultuur aan de orde komt en we eindigen met de bewoners van Schokland en Urk. Een aantal presentaties wordt gegeven op de Stenezolder van het museum Schokland, maar we gaan dit seizoen ook regelmatig naar andere locaties. Zo gaan we in januari 2010 naar Elburg en horen dan van Willem van Norel van de Oudheidkundige Vereniging *Arent thoe Boecop* hoe de vissers van Elburg vroeger leefden.

Er is ook aandacht voor de *Heren van Kuinre* door de speciale tentoonstelling die tot eind februari 2010 in het Nieuw Land Erfgoedcentrum in Lelystad wordt georganiseerd. Na een boeiende presentatie door André Geurts zal hij ons op de tentoonstelling rondleiden.

De *Swifterbantcultuur* komt extra onder de aandacht via Dick Velthuizen, die ons meeneemt in het veld en ons op het archeologisch depot in Lelystad samen met de AWN Flevoland laat zien hoe archeologische vondsten worden

verwerkt, geregistreerd, gecatalogiseerd en opgeborgen.

De bewonersresten van de A27 komen aan bod door een lezing van de stadsarcheoloog van Almere Willem Jan Hogestijn.

Kortom, het boeiende programma is bijna rond en wie belangstelling heeft kan zich opgeven bij Wim Boxsem, de coördinator van de cursus Archeologie.

Per e-mail: ineke.wim@chello.nl

Per sms: 06-51239317

(Wim Boxsem mobiel)

Per post: Oostrandpark 86, 8212 AS

Lelystad

De volgende data liggen vast, maar een verschuiving een week naar voren of naar achteren is nog mogelijk, afhankelijk van wanneer inleiders aanwezig kunnen zijn.

De bijeenkomsten beginnen om 11.00 uur en eindigen om 13.00 uur.

Zaterdag 26 september 2009

Bewoners van het IJsselmeergebied.

Algemene introductie door Joris Habraken *Provinciaal archeoloog* voor Flevoland.

ACTIVITEITEN

Archeologie; de boomstamkano van de prehistorische nederzetting in het Openluchtmuseum in Enkhuizen

Zaterdag 24 oktober 2009

Swifterbantcultuur Wonen in een rivierduinengebied.

Verwerken archeologische vondsten o.l.v. Dick Velthuisen, Archeologisch medewerker Nieuw Land Erfgoedcentrum, Lelystad.

Zaterdag 21 november 2009

Bezoek aan prehistorische vereniging SPNF. *Reconstructie Swifterbantcultuur* .

Natuurpark Lelystad (SPNF).

Zaterdag 19 december 2009

Opgravingen op en rond de A27 door Willem-Jan Hogestijn, Stadsarcheoloog Gemeente Almere.

Zaterdag 23 januari 2010

Willem van Norel van de historische vereniging *Arent thoe Boecop* over *Bewoners van Elburg. Kasteelheren en vissers.*

Zaterdag 20 februari 2010

Heeren van Kuinre. Bezoek aan Nieuw Land Erfgoedcentrum o.l.v. André Geurts, conservator Nieuw Land Erfgoedcentrum, Lelystad.

Zaterdag 20 maart 2010

Bewoners van Schokland, bestuurders en vissers. Bruno Klappe & Evert de Boer.

Zaterdag 17 april 2010

Bewoners van Urk Kerkvaders en vissers. André Kerkhoven, onderzoeker/archeoloog.

Zaterdag 8 mei 2010

Excursie naar (oud) Urk en Vuurtoren van Urk. VVV Urk, RWS IJsselmeergebied o.l.v. Albert Buitenhuis.

Cursussen Geologie

Cursus Algemene Geologie

Aantal deelnemers minimaal 12 en maximaal 18 personen. De cursus behandelt de algemene geologie met uitleg over diverse processen die zich op en in de aarde afspelen. Per keer wordt uitleg gegeven over een bepaald onderwerp met aandacht voor actuele zaken zoals aardbevingen, vulkaanuitbarstingen, tsunami's of olie- en gaswinning. De geologie van Nederland wordt behandeld, toegespitst op de geologie van de NOP/Flevoland. Ook wordt aandacht besteed aan herkenning van enkele veel voorkomende gesteenten, fossielen en mineralen. In de cursus worden ieder jaar weer nieuwe aspecten van de onderwerpen behandeld, zodat het interessant is de cursus meerdere jaren te volgen.

De cursus vindt plaats op zaterdagmiddag van 14.00 tot 16.00 uur. De data zijn 19 september, 17 oktober, 14 november, 12 december, 23 januari, 6 maart, 23 maart en 24 april. De excursie is gepland op 1 mei 2010.

Cursusleider: de heer N.M. Wijngaards, zwerfsteenkundige en enkele gastdocenten.

Cursus Gesteentherkenning

Aantal deelnemers minimaal 12 en maximaal 18 personen. Aan de hand van een cursusboek wordt het determineren van zwerfstenen in theorie en praktijk geleerd. Ook door de deelnemers meegenomen materiaal wordt behandeld. Voor de gesteentherkenning wordt ter vergelijking gebruikgemaakt van de collectie gedetermineerde stenen op de stenzolder. Voor deze cursus is enige kennis van stenen en algemene geologie gewenst.

De cursus vindt plaats op zaterdagmiddag van 14.00 tot 16.00 uur. De data zijn 19 september, 17 oktober, 14 november, 12 december, 23 januari, 6 maart, 27 maart en 24 april. De excursie is gepland op 1 mei. Cursusleider: de heer N.M. Wijngaards, zwerfsteenkundige. Cursusplaats: Stenzolder Museum Schokland.

Cursus Gesteentedeterminatie 1

Aantal deelnemers minimaal 8 en maximaal 12. De deelnemers bestuderen met behulp van de microscoop per herkomstgebied in detail de voorkomende zwerfsteensoorten. Er wordt kennis opgedaan van alle typische kenmerken van de diverse gidsgesteenten. Voor determinatie wordt ook gebruik gemaakt van slijpplaatjes. Voor deze cursus is kennis van gesteenten, gesteentherkenning en algemene geologie gewenst.

De cursus vindt plaats op zaterdagochtend van 11,00 tot 13,00 uur. De data zijn 3 oktober, 31 oktober, 28 november, 9 januari, 30 januari, 13 februari, 27 februari en 10 april. Op dit moment is deze cursus volgeboekt.

Cursusleider: de heer H.C.M. Scheerboom, zwerfsteenkundige.

Cursusplaats: Stenzolder Museum Schokland.

Cursus Gesteentedeterminatie 2

Aantal deelnemers minimaal 12 en maximaal 18 personen. De deelnemers bestuderen met behulp van loep en microscoop per herkomstgebied voorkomende zwerfsteensoorten. Er wordt kennis opgedaan van de typische kenmerken van de verschillende gidsgesteenten.

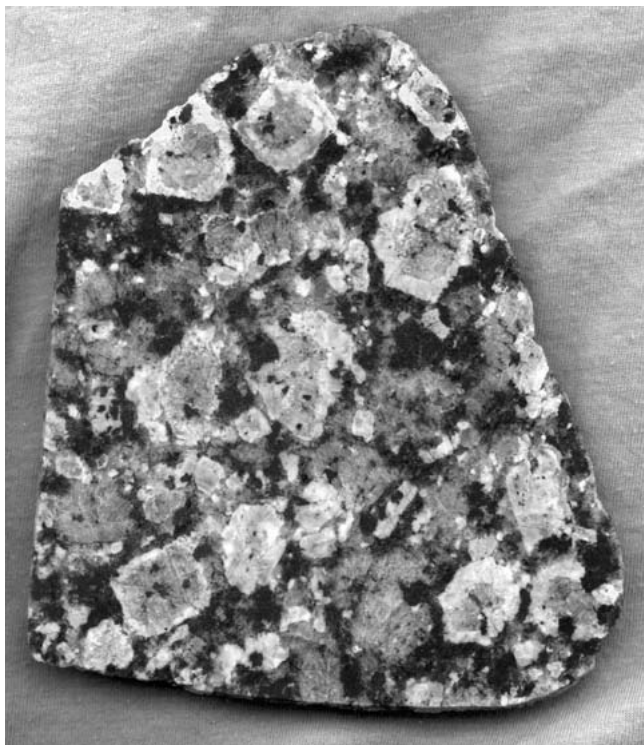
Naast het benoemen van zwerfstenen wordt de gesteentesoort bepaald aan de hand van percentages van een aantal gesteentevormende mineralen.

Voor deze cursus is kennis van gesteenten, gesteentherkenning en algemene geologie gewenst. De cursus vindt plaats op zaterdagmorgen van 10.45 tot 13.30 uur. De data zijn 10 oktober, 7 november, 5 december, 2 januari, 6 februari, 20 februari, 13 maart en 3 april. De excursie is gepland op 17 april.

Cursusleider: mevr. M.M. van Tooren, petroloog.

Cursusplaats: Stenzolder Museum Schokland.

Geologie Gesteentedeterminatie: Laitila Rapakivi graniet.

plaats: Stenezolder van Museum Schokland.

Coördinator cursussen Geologie
Berend Jan Grotenhuis
Rapen oord 14, 3991 XK Houten.
Telefoon: 030 6372191.
E-mail b.grotenhuis@hetnet.nl

Cursus Historie

Het onderwerp van de cursus Historie van de vereniging Vrienden van Schokland voor het seizoen 2009-2010 is de Verenigde Oostindische Compagnie (VOC). De VOC kan beschouwd worden als de eerste multinational ter wereld. Op 20 maart 1602 besloot de Staten Generaal van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden op advies van Johan van Oldebarnevelt één grote compagnie op te richten voor de handel met Azië. De VOC was een reactie op de Oost-Indische Compagnie die in 1600 door de Engelsen werd opgericht. Daarvoor waren er in Holland in korte tijd 12 kleine compagnieën opgericht die handel gingen drijven in Azië met de eilanden van Indonesië en Japan. De diverse compagnieën konden aandelen nemen in de nieuw op te richten Verenigde Oostindische Compagnie. De VOC werd in korte tijd zo machtig dat ze in de 17e en 18e eeuw nagenoeg een monopolie had op de handel met Azië. De VOC mocht zelf verdragen sluiten en oorlogshandelingen verrichten in naam van de Staten Generaal. De VOC werd zo al snel een

Geologie
gesteenteherkenning
Basalt;
Lapilli tuf

Cursus Paleontologie

Aantal deelnemers minimaal 12 en maximaal 18 personen.
Er wordt kennis opgedaan over paleontologie (fossielen), overblijfselen van planten en dieren uit het verre verleden, zoals deze ook in de polder kunnen worden gevonden. Het doel is het leren herkennen van verschillende soorten fossielen. Per keer wordt door een specialist op zijn gebied uitleg gegeven over een bepaald onderwerp, aangevuld met een praktisch deel.
Tijdens de cursus worden ook vragen en zelf meegenomen materiaal van de deelnemers behandeld. De cursus vindt plaats op zaterdagmiddag van 14.00 tot 16.00 uur. De data zijn 10 oktober, 7 november, 5 december, 2 januari, 6 februari, 20 februari, 13 maart en 3 april. De excursie is gepland op 1 mei.
Cursusleider: Verschillende docenten, specialist op hun vakgebied. Cursus-

Paleontologie:
Een fossiele vis,
een coelacanth,
collectie
Museum Schokland.

politieke en militaire macht in Azië. Producten waarin gehandeld werd waren nootmuskaat en foelie van de Banda eilanden. Kaneel uit Ceylon, kruidnagelen uit Ambon en zijde uit China.

In de 18e eeuw werden de Franse en Engelse invloeden groter op de handelsroutes naar Azië. De VOC zag zich genoodzaakt met steeds meer garnizoenen militairen haar handelsbelangen te verdedigen. De kosten hiervan begonnen steeds zwaarder te drukken op de marges van de handel. Personeelsleden die niet veel betaald kregen van de VOC probeerden wat bij te verdienen met eigen handeltjes via de schepen van de VOC. Naar aanleiding hiervan werd de afkorting VOC na haar teloorgang ook wel uitgelegd als 'Vergaan Onder Corruptie'.

Vanaf 1781 gingen de zaken zo slecht dat er geen dividend meer werd uitbetaald aan de aandeelhouders. De Vierde Engels-Nederlandse Oorlog van 1780-1784 speelde hierin een grote rol. De schepen met handelsproducten en specerijen vertrokken nog wel uit de Oost maar bereikten Holland niet meer. Met de invasie van de Fransen in 1795 en de oprichting van de Bataafse Republiek kwamen de handelsactiviteiten van de VOC nagenoeg stil te liggen. In de boeken hield de VOC op 17 maart 1798 op te bestaan.

De cursus Historie wordt gegeven op acht zaterdagochtenden van 11.00 tot 13.00 uur op de Stenzolder van Museum Schokland. Het seizoen wordt afgesloten met een dagexcursie. De kosten zijn € 35,- voor leden van de vereniging Vrienden van Schokland en € 50,- voor niet-leden. Voor informatie en aanmelding kunt u zich wenden tot cursuscoördinator Hans Hollestelle, telefoon 038 3329944 of hollestelle@xs4all.nl.

*Cursus Historie
over de Verenigde
Oostindische
Compagnie.
VOC-schip
De 7 Provinciën*

HOOFDARTIKELEN

Over de ontruiming van Schokland in 1859

Aaldert Pol

Aaldert Pol was jarenlang docent geschiedenis in Emmeloord. Thans is hij freelance publicist en historicus. Samen met Gerrit van Hezel schreef hij recentelijk het boek Schokland en omgeving. Leven met water. Uitgeverij Matrijs, 2008

150 jaar geleden voltrok zich het drama van de ontvolking van Schokland. Volgens de 'Wet van den 16den December 1858' verlieten 588 Schokkers hun geboortegrond: 302 mannen en 286 vrouwen. Zij hadden dat vertrek van te voren moeten vastleggen en ook nog eens moeten beloven dat ze zich nooit meer op het eiland zouden gaan vestigen. Van hen was ruim 70% katholiek (Emmeloord), vijf rekenden zich tot de Afscheidenen, één tot de Lutherse kerk en de rest was hervormd (Molen- of Middelbuurt). Voor ons onvoorstelbaar dat zo iets kon gebeuren. Over de gevoelens van verdriet, frustraties, misschien ook opluchting, weten we maar weinig. De Schokker vissers waren geen schrijvers.

Er was in 1854 reeds een kleine ontruiming geweest. Toen werd op verzoek van Rijkswaterstaat de Zuidert ontruimd. De 12 woningen werden afgebroken en de bewoners waren akkoord gegaan met een vergoeding van f 8.000,-. Ze konden elders voor dat geld een nieuw optrekje bouwen, maar dat elders werd een der buurten op Schokland.

In tal van artikelen is aandacht besteed aan de ontruiming van 1859.

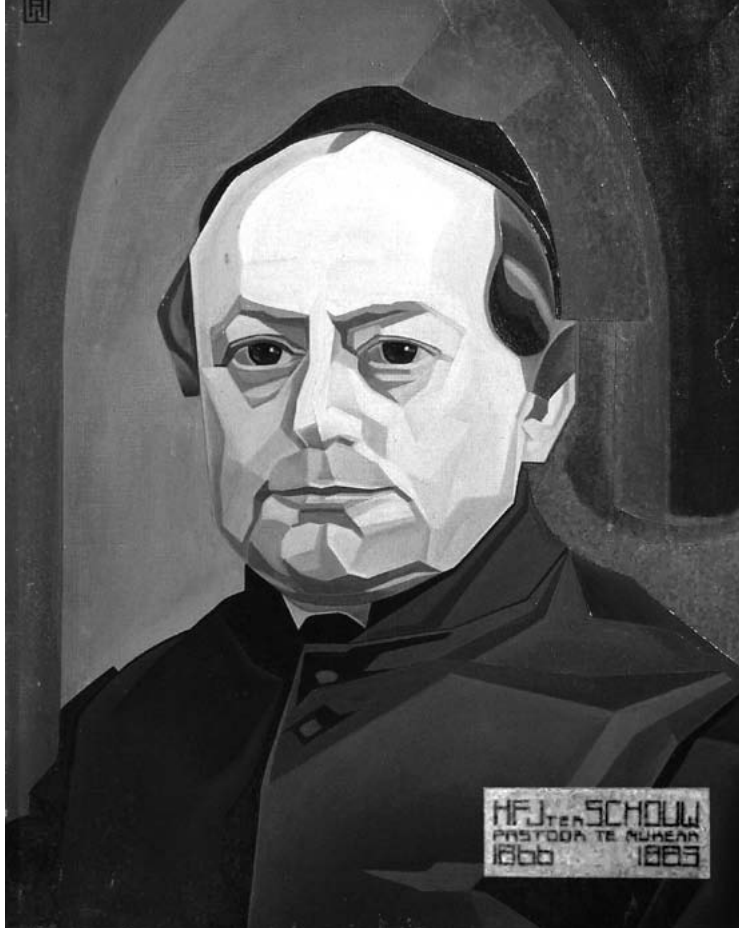
Opmerkelijk was het grote verschil in weergave van dit historisch gebeuren. Soms werd er verteld dat de arme Schokkers opeens hoorden binnen 4 maanden alles te moeten afbreken, terwijl zij in werkelijkheid al veel eerder wisten van hun vertrek en de ontruiming al jaren in de lucht hing. Het wachten was alleen op een persoon of instantie die het lef had om de zaak aan te kaarten. Dat bleek een nog jonge pastoor te zijn.

Een nieuwe pastoor

Toen de 34-jarige Hermanus Frederikus Joannes ter Schouw in 1856 op Schokland arriveerde raakte hij meteen diep onder de indruk van de armoede, vooral op Emmeloord, de buurt waar hij als pastoor woonde. 's Winters stierven er in de houten huisjes mensen van de kou. Geld voor het aanleggen van een turfvoorraad was er veelal niet geweest en – laten we dat even bedenken – de winters van toen waren soms onbarmhartig streng. Ook in andere opzichten ontbrak het vaak aan een wintervoorraad. Vrijwel alles moest over het water – tegen hoge prijzen dus – worden aangevoerd. Toen de visvangst stagneerde verdween de bodem onder het bestaan. De overheid had nog geprobeerd het tij te keren met het opzetten van weverijen, maar na de invoering van de stoommachine was ook dat verleden tijd. De armoede was met de werkloos geworden wevers nog toegenomen. De bevolking onderging de toestand in doffe gelatenheid.

Met de komst van de nieuwe pastoor Ter Schouw ging dat veranderen. Zijn voorganger, pastoor Bruns, had hem als volgt aangekondigd: 'Ik ken den Heer niet die hier komt, maar dat deze komt heeft voor Schokland wat te betekenen.' Uit die opmerking blijkt duidelijk dat de katholieke kerk de situatie op het eiland niet langer acceptabel vond. Met de decennialang gebezigde liefdadigheid was de bevolking niet blijvend te helpen. De nieuwe pastoor was daar ook van overtuigd en ging gericht te werk. Hij probeerde met het schrijven van brieven aan kranten en het parlement de landelijke politiek en het publiek te bereiken. In de brieven schetste hij de ellende. We citeren enkele fragmenten uit de brief van 30 januari 1857.

'De vischvangst, waarvan de Schokkers moeten leven, levert hun

sedert jaren geen bestaan meer op (...) eene calicotsweverij (...) gevestigd om de armoede te lenigen, gaf aanleiding tot armoede (...). Die armoede kwam dikwijls met rassche schreden, en vermits de een den anderen zoo lang en zooveel als mogelijk ondersteunde, werd zij ook al meer en meer algemeen. Het gevolg daarvan was, dat men en burgemeester en predikant en pastoor etc onophoudelijk lastig viel (...). Huizen zijn onbewoonbaar, vele hebben geene legerplaats om op te rusten, geene kleederen om zelfs behoorlijk hunnen lichamen te bedekken, van het voedsel wat soms gebruikt wordt, zal ik maar zwijgen. (...) het kwaad moet bij den wortel worden aangetast, maar wat zal daarvoor het middel zijn? Die vraag aan het publiek te doen, was het doel van mijn schrijven en ik wensch tot welzijn van Schokland en tot eer

*H.J.F. ter Schouw
was van 1856-
1859 pastoor van
Schokland.
Portret in bezit van
parochie Nijkerk.*

De jaarlijksche uitgaven, alleen voor de bewoners van Schokland, bedragen dus meer dan de interest van een Kapitaal van 150.000. Hierby komt nog, dat, wanneer Schokland met bevolkt is, er 8 jaarlijks nog wel p. m. 6000 kan uitgegomen worden van minder benoodigd jaalwerk om de Prunten, almrede Straten, Brandbluswerk dolen enz. Zoudat een geheele verplaatsing van de bewoners van Schokland warrneerhelyk ten voordele van het Rijk soude kinnen, vele dan wanneer de schade loos stelling der bewoners hooger behoorde gesteld te worden, dan nu slove my geraamd is; welke verhooring wellyt noodzakelyk sal bevonden worden, wanneer men de Schokkers behouvelyk in staat wil stellen om op een andere plaats gaed in hun ondershoud te kinnen voorzien. —

Welke moet ik hierby nog opmerken, dat de voornaamste visschers alhier, die ik over een verplaatsing gesproken heb, de aanmerking hebben gemaakt, dat zy geen plaats koud den wilsdenken, die voor hunne visschery zoo goed gelegen was dan Schokland, en dat, in dat opzigt, een verplaatsing voor hun niet wenschelyk waer.

Schokland den 25 July 1857

A. Legebeke

Fragment uit het overzicht dat de Emmeloordse onderwijzer Legebeke al in juli 1857 naar de Commissaris des Konings in Overijssel stuurde.

van Nederland, dat het antwoord gunstig moge zijn en uitgevoerd moge worden!'

Was ondertekend: 30 Januarij 1857¹

Opmerkelijk is dat de pastoor niet zelf het antwoord op het 'kwaad' geeft en niet over een eventuele ontvolking spreekt. Ook is opvallend dat hij het water niet als oorzaak van de ellende noemt. De Schokkers hadden daar immers vaak onder geleden. Bij de stormvloed van 1825 waren zelfs 13 mensen verdrongen. Toch werd in die brief de dreiging van het water niet als argument aangevoerd.

Onderwijzer Legebeke

Wat Ter Schouw voor ogen stond blijkt al spoedig uit de gang van zaken op het eiland zelf.

Daar werd Arnoldus Legebeke, de onderwijzer van Emmeloord, aan het werk gezet. In de hiërarchie stond hij onder de pastoor, in

¹ Bruno Klappe, *Pastors, predikanten en vuurstokers van het eiland Schokland*, 1993 p. 67-70.

kennis van zaken was hij verreweg de meerdere. De onderwijzer was geboren in Wijhe (1809) en op 23-jarige leeftijd tot onderwijzer op Emmeloord benoemd. Daar huwde hij op 5 mei 1842 met Geertruida ten Peese, logementhoudster in Kampen. Zij bewoonden de van staatswege gebouwde en goed onderhouden woning aan de haven van Emmeloord. Legebeke was in 1841 ook nog eens bij Koninklijk Besluit benoemd tot havenmeester van Emmeloord. Door zijn lange verblijf op het eiland wist hij precies hoe de zaken er voor stonden. Hij had van nabij meegemaakt hoe de ontruiming van de Zuidert was verlopen. Dat was in 1854 gebeurd op basis van een redelijke tegemoetkoming. De procedure van toen kon als voorbeeld dienen. In nauw overleg met de pastoor werd een plan de campagne gemaakt. Hij maakte een 'Staat der bevolking van de buurt Emmeloord'. Die staat omvatte de samenstelling van alle gezinnen, het aantal woningen in

eigendom, het aantal vaartuigen, de waarde der huizen en de door Legebeke getaxeerde waarde. In de ‘Staat der bevolking’ vertelt Legebeke dat hij met de elf belangrijkste vissers om de tafel is gaan zitten. En ... zij bleken bereid het eiland te verlaten als de overheid met een redelijke schadeloosstelling over de brug zou komen. Als deze elf vissers nee hadden gezegd was dat voor Legebeke einde verhaal geweest. Maar hij kon doorgaan en noteerde de waarde van de huizen op Emmeloord, en zette daar zelf het veel hoger gewenste bedrag naast dat nodig was voor een nieuw begin elders. Hij kwam op een bedrag van f 70.800,- voor Emmeloord en voor Ens op f 35.400,-. In totaal dus f 106.200,-.

Het hele pakket stuurde Legebeke naar jhr. mr. C. Backer, Commissaris des Konings in Overijssel.

In een bijgevoegd schrijven liet hij de commissaris weten dat een totaal bedrag van f 150.000,- voor de ontvolking van Schokland alleszins verantwoord was. Dat bedrag, door het Rijk te lenen à 4% rente, was weliswaar hoog, maar het Rijk kon geld terug verdienen door het laten vervallen van de salarisposten van predikant, pastoor, onderwijzers, scholen etc. Legebeke had die kosten in totaal begroot op f 6.350,-.

‘De jaarlijksche uitgaven voor de bewoners van Schokland bedragen dus meer dan de interest van een kapitaal van f 150.000,-. Hierbij komt nog, dat, wanneer Schokland niet bevolkt is, er ’s jaarlijks nog wel p. m. f 6.000,- kan uitgewonnen worden aan minder benodigd paalwerk om de Buurten, alsmede straten, brandbluschmiddelen enz. Zoodat eene geheele verplaatsing van de bewoners van Schokland aanmerkelijk ten voordeele van het Rijk zoude komen, ook dan wanneer

de schadeloosstelling der bewoners hooger behoorde gesteld te worden, dan nu door mij geraamd is; welke verhooging welligt noodzakelijk zal bevonden worden, wanneer men de Schokkers behoorlijk in staat wil stellen om op eene andere plaats goed in hun onderhoud te kunnen voorzien. Echter moet ik hierbij nog opmerken, dat de voornaamste visschers alhier, die ik over eene verplaatsing gesproken heb de aanmerking hebben gemaakt, dat zij geene plaats konden uitdenken, die voor hunne visscherij zo goed gelegen was dan Schokland, en dat, in dat opzigt, eene verplaatsing voor hun niet wenschelijk waren².
Was ondertekend: Schokland den 25 July 1857, A. Legebeke²

*Jhr. mr. Cornelis
Backer,
Commissaris
des Konings in
Overijssel
(1850-1864).
Provinciale Griffie,
Zwolle.*

² Historisch Centrum Overijssel (H.C.O)
Toegangsnummer (T): 25, inv. no. 14373.

KAMPER

De ABONNEMENTSPRIJS voor drie Maanden is
voor de stad f1.30, franco per post f1.50.

Zondag

*Adres van vroegere opgezetenen van het eiland
Schokland; aan Z. M. den koning der Nederlanden.*

SIRE!

De ondergeteekenden allen vroeger opgezetenen van het eiland Schokland, doch door uwer Majesteits wijsheid thans ontvolkt, en bijna allen aan den vasten wal geplaatst, nemen de vrijheid thans als bewoners van dat vaste land uwer Majesteits hulp in te roepen om weder van het vaste land te geraken, en op dat eiland hun geboortegrond terug te mogen keeren en huisvesten gelijk voorheen, vooral nu onze nabuur het eiland Urk, een adres aan U. M. heeft ingezonden om eenen spoorweg over Marken naar Amsterdam en zoo regelrecht naar het Nieuwe Diep te erlangen en zoo als wij vernemen met zooveel goed succes, dat het er door zal gaan.

Bieden de Urkers aan om f 48 — in eens en gedurende 20 jaren een bijdrage te leveren van f 15 's jaars, wij bieden aan het tiende gedeelte van onzen vischvangst zoowel in de Noordzee als in de Zuiderzee, niet voor een jaar, maar voor al de jaren van het leven van ons, maar ook dat onzer echte afstammelingen. —

Sire! gij en God alleen weten het, hoe hard het ons viel ons dierbare Schokland te moeten verlaten, steun en help ons om ons oude en dierbare Schokland weder te mogen bezitten en van af Urk eenen Spoorweg te mogen bezitten in aansluiting met het barmhartige Kampen, dat sedert jaren zoo velen onzer liefderijk opnam en nu bij de eindelijke ontruiming van het eiland ons allen gelegenheid tot wonen in hare gemeente aanwees, en even als vroeger de Katoen-weeffabriek van de heeren Bottenheim voor onze kinderen openstelde.

Een spoorweg Sire! van af het Nieuwe Diep, over Amsterdam, Marken, Urk, Schokland en Kampen die ons met het Duitsche spoorwegnet in onmiddellijke verbinding zou brengen zal gewis groote winsten kunnen afwerpen, wanneer men bedenkt dat van af den spiering tot den kabeljaauw Duitschland alle de vischsoorten gretig koopt, die wij vingen, een tiende daarop te heffen zou gewis veel meer bedragen dan hetgeen de Urkers hebben aangeboden, veel meer dan tot nog toe door alle provincien en gemeenten voor den Zuider en Noorder-spoorweg is aangeboden.

Alzoo verzoekende dat het Uwe Majesteit moge behagen den spoorweg van af het Nieuwe Diep, over Amsterdam en de eilanden Marken, Urk en Schokland met Kampen te verbinden onder aanbod van de tiende te kunnen heffen onzer te vangene visch.

Het welk doende
Volgen de ondertekenaars.

*Het verlangen naar
terugkeer leeft bij
veel Schokkers.
De door hen
gehoopte spoorlijn is
er nooit gekomen.*

Het valt niet te ontkennen dat zowel de pastoor als de onderwijzer voortvarend te werk gingen. De onderwijzer deed zijn werk punctueel en diens uitwerking (al in juli 1857 gemaakt!) zou de basis vormen van de

afkoopsommen die het Rijk later aan de Schokkers ging betalen. Maar zover was het in juli 1857 nog lang niet.

Schokkers-waarheen

De Commissaris des Konings in Overijssel was intussen ook nauw betrokken bij de Schokker zaak. Hij maakte zich zorgen over de bestemming van de Schokkers en had brieven laten uitgaan naar diverse gemeenten of zij Schokker gezinnen konden opnemen. De antwoorden waren teleurstellend. Kampen, Edam, Enkhuizen, Texel, Medemblik, al deze plaatsen wezen een opvang af. Kampen lag dichtbij Schokland, maar lag nog het meest dwars.

Maar de (politieke) molens waren al gaan draaien. Schokland, wel eens de armste gemeente van Nederland genoemd, stond op de politieke agenda. Het parlement was wakker geschud en ging aan de slag met het voorbereiden van een wet. In de loop van 1858 verschijnt het voorlopig verslag van de Tweede Kamer op het wetsontwerp. Dan blijkt ook dat er tal van vragen leven bij de commissieleden uit de Tweede Kamer: zullen de Schokkers niet te massaal naar Kampen gaan, zullen er geen Schokkers zijn die zich opnieuw op het eiland gaan vestigen, zullen ze wel allemaal willen vertrekken, wat zullen de financiële consequenties zijn, etc?

De burgemeester van Schokland, G. J. Gillot — hij speelt een ondergeschikte rol in het drama van de ontruiming — laat de C. d. K. weten dat er van de kant van de Schokkers geen twijfel bestaat over het willen vertrekken. Hij schrijft op 7 juni 1858 aan de commissaris dat de Schokkers reikhalzend uitzien naar een positieve beslissing van het parlement. Velen willen niet nog eens een barre winter op Schokland beleven.

‘De meeste huizen zijn geheel onbewoonbaar, gedeeltelijk den verloopenen winter gesloopt bij gebrek aan brandstoffen en door het zekere denkbeeld dezelve in de zomer, voor altijd te zullen verlaten’.³

Ter Schouw en de Schokkers

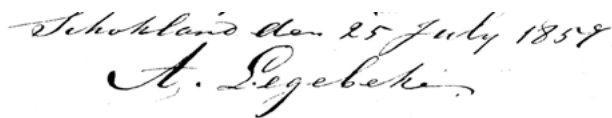
Pastoor Ter Schouw bleef in het openbaar en achter de schermen aan de voortgang richting ontruiming werken. In een schrijven aan de C. d. K. van 21 oktober 1858 meldt hij dat hij het voorlopig verslag van de Tweede Kamer heeft ontvangen en hoe de zaak verder aangepakt zou kunnen worden. Er moet een massale uittocht naar Kampen voorkomen worden. Om dat te bereiken classificeert Ter Schouw de Schokkers in 4 groepen:

- de niet-vissers die zich kunnen redden mogen zelf kiezen;
- de vissers kunnen het beste naar Kampen en/of Vollenhove gaan, waar reeds een katholieke parochie is;
- de arbeidersgezinnen kunnen misschien naar Hellendoorn/ Nijverdal e.o.;
- de weduwen en ouderloze wezen kunnen misschien naar de koloniën⁴ verhuizen.

Uit de brief leren we de pastoor kennen als een mannetjesputter.

Van zijn voorstel tot een straf geleide ontvolking is later in de praktijk maar weinig terechtgekomen.

De brief is als tijdsdocument interessant. Het gaat over de zeer dominante positie van de pastoor, over het denken over armoede in de 19de eeuw en dus mede over de Schokkers. Armoede werd vooral gezien als een persoonlijk falen. Het ‘eigen schuld, dikke bult’ was de algemeen heersende opvatting. De arme sloeber mocht weliswaar een beroep doen

Schokland den 25 July 1858
A. Legebeke

op de liefdadigheid, maar vooral niet klagen over maatschappelijke (wan) toestanden. De pastoor is wat dat betreft kind van zijn tijd. Hij begint zijn brief met een opmerking over de slechte naam van de Schokkers en meent dat dit ten onrechte is.

‘De Schokkers Hoog Edele Gestrenge Heer zijn gelijk kinderen en moeten geleid worden; de faam maakt hen door en door bedorven, dat is in waarheid; hunne zeden zijn zoo rein dat ze gerust daarin met elke andere gemeente van ons vaderland kunnen wedijveren; het geringe aantal kinderen wat hier onwettig wordt geboren, of wat binnen negen maanden na voltrokken huwelijk het licht aanschouwt is niet noemenswaardig, en dus een bewijs van mijn beweerde; terwijl criminele zaken hier onbekend zijn. Waarom echter staan de Schokkers zoo ter slechter faam? Omdat alle verkeerdheden die men door visschers aan de wal ziet plegen op naam der Schokkers wordt gesteld. Wat echter ontbreekt den Schokker en waarin staat hij bij andere eilanders ten achteren? De verstandige ontwikkeling. Hij is iemand die zich volstrekt niet weet te redden, maar gered moet worden. Daarin lijkt hij het kind. En aan die weinige ontwikkeling schrijf ik zijne maatschappelijke gebreken toe als daar zijn zorgeloosheid, lusteloosheid, gemis aan eergevoel; het niet bezitten van de noodige spaarzaamheid, dat daarom nog geen verkwisting is, het niet vooruitzien in de toekomst, zoodat hij zijne werken niet tot een maatschappelijk doel laat dienen, noch middelen weet te beramen

De handtekening van Arnoldus Legebeke, de onderwijzer van Emmeloord. Hij heeft zich erg ingespannen voor het verkrijgen van een goede schadeloosstelling voor de Schokkers.

³ H.C.O., T. 25, inv. no. 14412

⁴ Met koloniën worden de stichtingen van de Maatschappij van Weldadigheid bedoeld.

om dat doel te bereiken enz.. Die maatschappelijke gebreken hebben tot zijnen maatschappelijken ondergang bijgedragen en zeker dezelve verhaast.

Zoodanige menschen moeten zich nu aan de wal, maar niet op eene plaats, en wel volgens eigene keus vestigen. 't Spreekt vanzelf dat iedere gemeente die de Schokkers niet anders per renommée kent tegen hunne komst zal opzien, en wel verre van hen de behulpzame hand te bieden, integendeel hun de vestiging zal bemoeijelijken. Welke gemeente heeft te kennen gegeven dat, zoo Schokkers zich bij haar mogten komen voegen om woonplaats, zij de noodige aanwijzing van het bestuur kunnen erlangen⁷⁵.

Een voorzichtige Commissaris des Konings

Al op 23 oktober – twee dagen later – antwoordt de C. d. K. op het schrijven van pastoor Ter Schouw. De commissaris was van huis uit jurist en lid van de Tweede Kamer geweest en blijkt een voorzichtig man te zijn. In de brief waarschuwde hij Ter Schouw voor het toepassen van dwangmethodes tegenover de Schokker bevolking. Hij laat weten dat het parlement – het was in de bloeitijd van het liberalisme - zeer gevoelig is voor het maken van inbreuk op de persoonlijke vrijheid.

‘In het algemeen deel ik de beschouwingen over de Schokkers, gelijk die in uwe letteren van den 21 dezer mij zijn voorgesteld (...) Ik stem het betoog dat de Schokkers geleid moeten worden en dat eene trapsgewijze ontvolking wenschelijk ware in het algemeen toe, maar in toepassing op de ontvolking moet men daarbij niet uit het oog verliezen:

*Bidprentje
H.F.J.ter Schouw,
laatste pastoor
van Schokland.
Katholiek
Documentatie-
centrum, Nijmegen.*

5 H.C.O., T.25, inv. no. 14423.

1 dat die leiding niet anders kan zijn dan door het geven van goeden raad en dat men b. v. niet zoo verre gaan kan om daarvan eene voorwaarde te maken. Dat daarenboven die goede raad altijd zóó moet worden gegeven, dat men niet beschouwd kan worden verantwoordelijk voor den raad dien men gegeven heeft.

2 dat de ontvolking moet zijn – algemeen en volkomen – of geheel niet. De wetgevende magt stemt een crediet voor de ontvolking van Schokland ook uit hoofde van de daaruit voortvloeiende voordéelen (...) Ik zoude niet aanraden om menschen tot vertrek aan te sporen, die niets dan armoede tegemoet gaan en dan misschien terug komen (...). Zoo heeft U Eerwaarde me de vraag gedaan of er geen middel zoude zijn om hulpbehoevende weduwen en wezen op eene bijzondere wijze in de koloniën geplaatst te krijgen. Ik kan daarop geen uitzigt geven (...).

**BID VOOR DE ZIEL
VAN ZALIGER
DEN ZEER EERWAARDEN HEER
H. F. J. TER SCHOUW.**

Priester gewijd te WARMOND 12 Augustus 1849 en na het ontvangen der H.H. Sacramenten der stervenden overleden te NIJKERK 11 November 1883, in den ouderdom van ruim 61 jaren na aldaar ruim 17 jaar Pastoor te zijn geweest en begraven 15 daaropvolgende op het R. K. Kerkhof te NIJKERK.

Ik heb geijverd voor het goede en zal niet beschaamd worden. Eecli. II, 24.

Heer! ik heb de schoonheid van Uw huis en de woonplaats Uwer glorie bemind. Ps. XXXV, 8.

Benaauwdheden en pijnen overvielen mij, doch ik heb den naam des Heeren aangeroepen, ... Keer weder mijne ziel tot Uwe rust want de Heer heeft U welgedaan. Ps. CXIV, 3, 4, 7.

Weest Uwe voorgangers gedachtig die tot U het woord Gods gesproken hebben, beschouwt het einde van hunnen wandel en volgt hun geloof na. Hebr. XIII, 19.

Zoet Hart van Maria, wees mijn heil. (300 dagen afaat).

Jesus zaachtmoedig en ootmoedig van Harte, maak mijn hart gelijk aan het Uwe. (300 dagen afaat.)

J. M. W. Waanders. - Zwolle.

Wanneer Uw Eerwaarde te Zwolle mogt komen, zal het mij aangenaam zijn deze en andere punten nader met Uw Eerwaarde te bespreken.⁶

Wet van 16 december 1858

Op 16 december 1858 werd het reeds eerder genoemde wetsontwerp ingediend als finale poging om de Schokker zaak in het parlement op te lossen.

Artikel 1 luidde: De bewoners van Schokland worden door het toekennen eener tegemoetkoming en onder aanbod om hunne onroerende goederen tegen schadeloosstelling, ten behoeve van het Rijk, over te nemen, in de gelegenheid gesteld, zich elders te vestigen.

De kamerleden waren eensgezind van mening dat Schokland voor de scheepvaart behouden moest blijven. Ook werd als argument ingebracht dat Schokland van belang was voor Overijssel als golfbreker voor de kust. Er zouden na de ontvolking slechts een paar gezinnen op het eiland verblijven ten behoeve van de scheepvaart. In de discussie tussen minister Tets van Goudriaan en de Kamer speelde het financiële plaatje van waterstaatsingenieur jhr J. R. F. Ortt een belangrijke rol. Dit plaatje sloot vrijwel exact aan bij het overzicht dat Legebeke al in juli 1857 had gemaakt⁷. De wet werd met grote meerderheid aangenomen.

Het kwam erop neer dat het Rijk voor de ontruiming f 140.000,- uittrok. Dat was een fors bedrag maar er stond een besparing van f 8.820,- tegenover zodat er zelfs f 3.220,- op verdiend kon worden. Ortt merkte terecht op dat

⁶ Ibidem.

⁷ Korte aantekening omtrent den voorgestelden maatregel tot ontvolking van Schokland. Notulen Koninklijk Instituut van Ingenieurs, 10den Junij 1858. Het overzicht maakte ook deel uit van de Memorie van Beantwoording van de wet van 16 december 1858.

Publicatie

De Burgemeester der gemeente Schokland maakt bij deze aan de oppgezette der gemeente bekend dat op heden den 1 Maart 1859 hi hem is ontvangen een brief van H. E. den Commissaris der Koning in de Provincie Overijssel inhoudende dat door de Minister van Koninkrijkszaken de ontvolking van het eiland Schokland is goedgekeurd met bepaling dat binnen vier maanden na de dagteekening dezel alle eigendommen moeten zijn afgebroken en weggevoerd.

Schokland
den 1 Maart 1859
Burgemeester

De Burgemeester van Schokland
H. J. H. H.

er met het plegen van een liefdedaad (richting Schokkers dus) nog geld verdiend kon worden ook. Zo kon het Rijk de Schokkers een ruime vergoeding aanbieden door de waarde van de onroerende goederen met 2¼ te vermenigvuldigen. Zij die deze niet hadden, kregen een verhuiskostenvergoeding van f 100,-.

Afwikkeling van de ontruiming

Het Rijk machtigde Gerard Dirk Swanenburg de Veije, commies ter provinciale griffie in Overijssel, de financiële afwikkeling op zich te nemen. En opmerkelijk: het afscheid van Schokland kon zonder enig politieel optreden plaatsvinden. De nogal meegaande houding van de Schokker bevolking was alleszins verklaarbaar. Er viel immers nauwelijks iets te kiezen.

In de praktijk bleek de afwikkeling van de schadeloosstelling nog niet zo eenvoudig. Er was nogal eens

Publicatie
burgemeester Gillot
1 maart 1859.
Bekendmaking
van de deadline.
Na 1 juli 1859 is
een beroep op de
schadeloosstelling
niet meer mogelijk.
Museum Schokland.

§ 2. De som van f8820, welke volgens de Memorie van Toelichting thans jaarlijks ten behoeve van de ingezetenen van Schokland uit 's Rijks kas wordt verleend en na de ontruiming zal vervallen, strekt tot bestrijding van de volgende uitgaven:

1°. Jaarwedden:

van den burgemeester	f 500.00
" " predikant	800.00
" " Roomsch-katholijken pastoor	800.00
" " geneesheer.	800.00
" " onderwijzer te Ens.	550.00
" " " Emmeloord	550.00
" " veldwachter	300.00
" de vroedvrouw	250.00
" den post- of beurtschipper	160.00
" " havenmeester	100.00
" " voorzanger.	50.00
Totaal	f 4860.00

2°. Onderhoud van gebouwen:

Hervormde kerk en pastorie	f 130.00
Roomsche-katholieke kerk en pastorie	500.00
Twee schoolgebouwen	350.00
Woning van den geneesheer	100.00
" " de vroedvrouw	30.00
Weefgebouwen	100.00
Totaal.	f 1210.00

3°. Onderscheidene werken ten grieve der inwoners:

4200 el loopplank langs de oostzijde van het eiland, welke om de 15 jaar vernieuwd moet worden, dus jaarlijks 280 el. met bevestiging van bouten, ad f 1.50 per el.	f 420.00
Paalwerk ter beveiliging der loopplank, jaarlijks te vernieuwen over eene lengte van 200 el, à f 8.80 per el.	1760.00
Voor de bestrating in de buurten.	45.00
Voor het schoonhouden van het paalwerk in de buurten	209.00
400 nachtwachten in den winter	276.00
Onderhoud van het koepad te Emmeloord	40.00
Totaal.	f 2750.00

Overzicht uit de Memorie van Beantwoording. In feite was de lijst opgesteld door waterstaatsingenieur Ortt. Hij adviseerde positief over de deal met de Schokkers: met het plegen van ene liefdedaad kan jaarlijks een bedrag van f 3220,- worden bespaard.

Overzicht van kosten en baten in verband met de ontruiming, gemaakt door jhr. J.R.F. Ortt, waterstaatsingenieur.

verschil van mening over wie er wel of niet rechten kon laten gelden op de bezittingen. Een en ander moest notarieel worden geregeld. Burgemeester Gillot behoorde tot de groep met de hoogste vergoeding. Hij bezat het grootste huis op Ens met een oppervlakte van 112 m² en een erf van 59 m². Elders op de terp nog een schuur en erf, zodat het totaalbedrag op f 4005,- kwam.

Maar voor verreweg de meeste bewoners waren de bedragen een stuk lager. Wie geïnteresseerd is in de complete lijsten kan daarvoor terecht in Zwolle in het Historisch Centrum Overijssel (H.C.O.)⁸. Het was nog een moeizaam karwei geweest om alle Schokkers, die eventuele rechten hadden, te bereiken. Zo waren er dienstbodes op het vaste land en zeevarenden die her en der verbleven. Om de financiële zaak af te kunnen sluiten kwam de burgemeester van Schokland met de berucht geworden Publicatie van 1 maart 1859, waarin de in gebreke gebleven Schokkers zich alsnog binnen 4 maanden moesten melden. Na 1 juli kon er dus geen aanspraak meer op een vergoeding gemaakt worden. In sommige commentaren op de ontruiming wordt deze publicatie als belangrijkste document gebruikt. En zo wordt de indruk gewekt dat de ontruiming door een hardvochtige overheid is afgedwongen. In feite was de uittocht van de Schokkers al vóór de afkondiging van de wet van 16 december begonnen. Toen al namen velen een voorschotje op het wel of niet aannemen van de wet. Een barre winter op Schokland wilde men niet weer meemaken. En na de aanname van de wet kwam de afgehele exodus op gang.

De meeste Schokkers vertrokken naar Kampen (buurtschap Brunnepe). Daar woonden in 1860 159 gezinnen (470 personen). Daarop volgde Vollenhove, met 30 katholieke gezinnen (129 personen). Alleen Vollenhove had steeds positief gestaan tegenover de komst van de Schokkers. Pastoor Ter Schouw bleef zich tijdens de afwikkeling van de ontvolking

⁸ H.C.O., T. 25, inv. nrs 18323 t/m 18328. Wim Veer, Ter Schouw in Het Schokker Erf, nrs 41,70,71 resp. 1999 en 2009.

Ommen. R K Kerk.

intensief met de zaak bezighouden. Voor de schippers betekende de ontruiming een achteruitgang. Toen

deze voltooid was kreeg hij als dank een buil stenen door de ruiten van zijn pastorie. De betreffende schippers zagen in hem de grote boosdoener; maar zij miskenden daarmee diens sociale bewogenheid. Ook in zijn nieuwe parochie Hellendoorn gaf hij opnieuw blijk oog te hebben voor de ellende van de kinderearbeid. Onderwijzer Legebeke vertrok naar Brunnepe (gemeente Kampen). Daar leverde hij het bewijs dat het welzijn van de Schokker bevolking hem zeer ter harte ging. Hij deelde zijn aangekochte erf in Brunnepe in perceeltjes, zodat meer Schokker gezinnen zich konden vestigen. In de geschiedenis van de ontruiming speelt geld een belangrijke rol. Niet in de laatste plaats dankzij de inspanningen van de pastoor en de onderwijzer kwam dit geld voor het 'goede doel' uiteindelijk op tafel.

De r.k. kerk te Ommen, gebouwd uit hergebruikt materiaal van de afgebroken kerk van Oud Emmeloord. Op 1 augustus 1859 werd op Schokland de laatste mis opgedragen.

Het doopvont van de r.k. kerk in Ommen afkomstig uit de kerk op Oud Emmeloord, Een replica van dit doopvont staat in het kerkje van Museum Schokland.

Schokkers in Brunnepe

150 jaar ontruiming Schokland

Op zaterdag 13 juni werd in Brunnepe bij Kampen herdacht dat een grote groep Schokkers er in 1859 kwam wonen. Van alle Schokkers die hun eiland moesten ontruimen, kwam de grootste groep in Brunnepe wonen.

De foto-impressie van de herdenkingsdag werd gemaakt door Hans Hollestelle.

Een optreden van het Schokkerkoor.

Wouter Ruijrok, wethouder van de gemeente Kampen, heet de Schokkers welkom.

*Gerard Corjanus, vice-voorzitter van de Schokker-
vereniging, herdenkt de komst van de Schokkers.*

*Kunstenaar Bart Reindersma toont zijn grafiekmap met etsen
van Schokland.*

*Impressie van de oude
palingrokerij in Brunnepe.*

*De Schokker nazaten
arriveren op drie bidders
in de Buitenhaven van
Kampen bij Brunnepe.
Ze worden ontvangen
door andere Schokker
nazaten in klederdracht.
Links op de foto de
Kamper Kogge.*

*Geheel rechts:
Leden van het
Schokkerkoor
wachten tot
de bidders met
Schokker nazaten
de Buitenhaven
binnenvaren.*

*Rechts:
Cor Corjanus
in klederdracht.
Hij doet de
ledenadministratie
van de
Schokkervereniging,
de vereniging van
Schokker nazaten.*

Verboden lijn

Willem van Norel

In de jaren dertig van de vorige eeuw nam de Visserij-inspectie, in samenwerking met de Rijksdienst ter uitvoering van de Zuiderzeesteunwet, enkele maatregelen om de kuilvisserij te beperken. Het beleid was er op gericht om de kuilvisserij terug te dringen en de omvorming van de veel minder schadelijke hoekwantvisserij te stimuleren.

Willem van Norel (1956) is de kleinzoon van de Elburger visser Jacob Westerink (1892-1982), de voormalige schipper van de EB 51. In het dagelijks leven is hij docent Geschiedenis op het Nuborgh College in Elburg. Daarnaast is hij al jaren een drijvende kracht achter de historische vereniging Arent thoe Boecop en een veelgevraagd gids voor Elburg.

De inspecteur was van mening dat de kuil te veel schade toebracht aan de zoetwatervisstand.

De eerste maatregel kwam in 1934 met het instellen van een verboden gebied voor de kuilvisserij. Binnen drie kilometer van de kustlijn gold een verbod om met de kuil te vissen om jonge witvis de kans te geven zich te ontwikkelen. De vissers duiden deze grens aan met de term 'lijn'. Na uitgebreide onderzoeken en overleg met onder andere het Rijksinstituut voor Visserijonderzoek werd begin 1937 het verboden gebied uitgebreid tot acht kilometer uit de kust. De zuidelijke begrenzing van het gebied waar nog gekuild mocht worden, werd gevormd door de lijn Doornspijk-Marken. De boosheid van de vissers was groot temeer omdat deze maatregel onverwacht en kort voor het begin van het nieuwe visseizoen was genomen. Met name de vissers van de Zuidwal (waartoe Elburg behoorde) waren ernstig gedupeerd. De Spakenburger vissers moesten vanaf dat moment ongeveer twintig kilometer zeilen voor het visgebied werd bereikt.

Streng toezicht

De verboden lijn was met bakens en lichten aangegeven. De Visserij-inspectie zag streng toe op de naleving van de regels. Toch kwamen overtredingen bij herhaling voor. Ondanks boetes op overtredingen bleven de vissers de verboden gebieden opzoeken, omdat zich daar – naar al gauw bleek – de meeste aal bevond. De zwaarste straf was als de vergunning voor veertien dagen werd ingenomen. Ook dat is meerdere Elburger vissers voor de oorlog overkomen. De verdienste stond dan volledig stil.

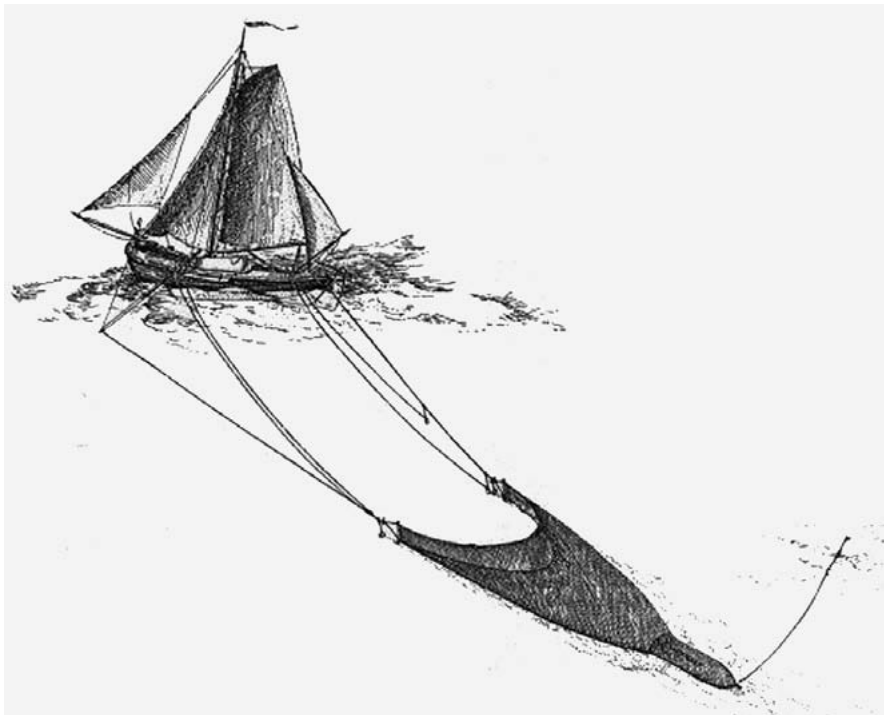
Visservereniging Ons Belang

Uiteraard werd de kwestie van de verboden lijn ook uitvoerig besproken door het bestuur en de leden van de vissersvereniging Ons Belang. Secretaris Jacob Westerink verwoordde in het jaarverslag van 1937 de emotionele gevoelens over deze zaak als volgt:

'Het is beslist geen moeilijke taak voor mij een verslag uit te brengen over het voorbijgegangene jaar. Heel anders dan de andere jaren die sinds de afsluiting der Zuiderzee in een tamelijk eentonig tempo verliepen, was dit jaar er een van, een voor ons doen, nogal ingrijpende gebeurtenissen. In

tegenstelling tot anders om naar stof te moeten zoeken, voor een eenigszins redelijk verslag, moet ik mij nu zoveel mogelijk beperken om niet al te uitgebreid te worden en te veel van uw geduld te vergen. Ik wil dan ook trachten in groote trekken iets te zeggen over onze belevingen op het terrein der praktijk van ons werk en van onzen arbeid als vakvereniging ten dezen opzichte. Het is u allen misschien nog wel bekend dat juist toen we het vorige jaar den 8-sten februari onze jaarvergadering hielden de openbaarmaking plaats had van de nieuwe bepalingen, die nogal diep ingrepen eenerzijds door de groote inperking van het vischterrein en anderzijds door de strafmethode die bij overtreding zou worden toegepast. Er was toentertijd om het nu eens figuurlijk in vaktaal te zeggen, heel wat deining in de gemoederen onzer menschen. En geen wonder, 't was dan ook geen kleinigheid die te gebeuren stond. Voortaan oppassen om buiten

het verboden gebied te blijven, en zoo niet dan de kans beloopten gevat te worden om vervolgens twee weken stil te liggen. Ik behoef u dat niet nader te omschrijven, want een ieder onzer weet bij ervaring nog wel van de beruchte lijn met al de miserabele gevolgen daaraan verbonden. Toen deze bepalingen afkwamen was de eerste vraag of er mogelijk nog iets aan te veranderen zou zijn. Nu dat is op alle mogelijke manieren gebeurd en zonder zelfverheffing mag toch worden gezegd dat Elburg zich daarbij lang niet het minst actief heeft betoond. Er is door ons contact gezocht met onderscheiden kustplaatsen. Daar is toen heel wat geschreven en overlegd en beraadslaagd. Als resultaat daarvan zijn we toen in combinatie met Harderwijk en Kampen nog op audiëntie geweest bij den minister. De voorzitter onzer vereniging, die hiervoor aangewezen was, was toen door huiselijke omstandigheden verhinderd dit te volbrengen. Zijn taak

Weergave van het principe van het kuilvissen met een kuilnet (afbeelding: Peter Dorleijn).

is toen overgenomen door de secretaris der vereniging. Vraagt men nu naar de uitkomst van dit alles, dan moet ik u een weinig bevredigend antwoord geven, want deze zaak was niet meer te keeren. De heer Van Hengel had blijkbaar van hoogerhand de opdracht gekregen om de visscherij op het IJsselmeer zoo productief mogelijk te maken en meende dat op deze wijze te moeten doen, waardoor wij, (en hier spreek ik meest namens de kuilvisschers), onze bewegingsvrijheid kwijtraakten.'

Het in 2006 gerestaureerde voormalige havenhoofd van Elburg (Kop van 't Ende) ligt er weer als vanouds bij. Op de Westkop stond (staat) het voor de vissers en schippers onmisbare havenlicht.

Onderhandelingen

De vissersverenigingen uit de meest gedupeerde plaatsen kwamen op 11 januari 1938 op uitnodiging van de Elburger vissersvereniging Ons Belang in Elburg bijeen. Er waren afgevaardigden uit Vollenhove, Lemmer, Kampen, Elburg, Harderwijk, Spakenburg en Volendam. Het overleg

was bedoeld om te komen tot een oplossing voor een redelijke lijn, waarbij men het hoofdmotief (de bescherming van jonge zoetwatervis) niet uit het oog zou verliezen. Na langdurige discussie kwam men overeen de Visserij-Inspectie het voorstel te doen terug te gaan naar de situatie van 1936. Dat hield in dat de verboden lijn zich beperkte tot drie kilometer uit de kustlijn. Een commissie bestaande uit de voorzitters van de visserijverenigingen uit Lemmer (L. Poepjes), Elburg (F. Visscher) en Harderwijk (C. Klaassen) zou in een gesprek met de inspecteur sterk aandringen op het terugleggen van de lijn. De missie had helaas geen succes. De zaak leek onomkeerbaar te zijn. In november 1938 ondernam de vissersvereniging uit Harderwijk opnieuw een poging om met de zeven gezamenlijke besturen van de gedupeerde vissersplaatsen te

overleggen. Ook nu was de inspecteur onvermurwbaar. Hij was van mening dat met het in 1939 droogvallen van de Noordoostpolder een goede paaiplaats voor de zoetwatervissen verloren zou gaan. Slechts de zuidwal kwam in aanmerking deze paaiplaats over te nemen. Op 17 maart 1939 deden de vissers een laatste poging de lijn terug te dringen. De inspecteur was onverbiddelijk en wees de vissers er nog eens op 'dat de lijn thans is vastgesteld en dat daarin geen verandering komt'.

Verboden tijd

In 1938 kwam er een tweede beperkende maatregel van de overheid. Voorheen gold als verboden de tijd voor onder andere de dwarskuil en de kwakkuil de periode 15 november tot en met 28 februari. Eigenlijk was dit geen beperking omdat in deze periode vanwege de kou geen aal gevangen kon worden. In 1938 mocht slechts vanaf 1 april tot 1 november met de kuil worden gevestig. Voor de hoekwantsvissers gold deze beperking niet.

Jacob Westerink

In oktober 1976 interviewde Peter Dorleijn oud-visser Jacob Westerink (1892-1982) van de EB 51. Westerink liet zijn grote ergernis tegen de zogenaamde 'lijn' duidelijk blijken. Een fragment uit het vraaggesprek waarin Westerink terugblijkt op de jaren vlak voor de oorlog:
'Ja want toen hebben we ook nog beleefd in die tijd dat je verboden lijnen kreeg. Hier bijvoorbeeld een kilometer of drie voor de kust. Daar op het uiteinde van de Doornspijker Berg, daar lag een gasboei. Dan hier ongeveer drie kilometer verder, daar stond een paal met een licht erin en dan verder weer op *De Ketel* aan. Daarbinnen was verboden gebied.

Toen heb ik eens aan de directeur van de Rijksdienst gevraagd: meneer, wat stelt u zich nu eigenlijk voor wat het effect is van die verboden lijn. Nou, zei hij: een bloeiende zoetwatervisserij. Ik zei: meneer, ik geloof niet dat uw verwachtingen ooit bevestigd zullen worden. Want gestel eens dat er veel zoetwatervis komt: daar is geen markt voor. Wie wil nu voorn en blei en dat spul eten. Het is ook niets geworden. En het heeft ons veel ergernis opgeleverd: je zou er zenuwziek van worden. Gerust waar. Net binnen die lijn paling genoeg en er net buiten niets. Ik had kerkelijk ook nog een functie. Er is me wel eens gezegd: dat jij er ook nog aan mee doet. Ik zei: man daar moet je visserman voor wezen om te weten: hier is wat te vangen en een eindje verderop – op het toegestane water – daar vang ik de helft minder. Dat kun je haast niet verdragen. Ik

Willem van Norel deelt zijn kennis van de visserij op de Stenezolder van Museum Schokland met de leden van de cursus Historie op 19 maart 2005.

heb het eens een keer beleefd – we hadden een opzichter, ene Van der Goot – nou ik lag tamelijk kort op de lijn. Maar volgens mijn berekening was ik er toch nog buiten. Toen kwam hij stomen. Ik zei: hij komt nog naar ons toe ook. Toen zei hij: Westerink je bent binnen de lijn. Ik zou je vergunning wel willen hebben. Want dan werd je de vergunning afgenomen, dan mocht je veertien dagen niet vissen. Een drastische maatregel. Ik zei: komt dat op een meter aan. Hij zei: ja, je bent er binnen. Ik zei: nou, als het op een meter aankomt, dan beweer ik dat die paal niet goed staat. Hij zei: dan gaan we dat onderzoeken. Dan gaan we naar de punt van de Doornspijker Berg. Hij zei: ja waarachtig, je hebt gelijk. En ik kreeg de vergunning weer. Ik wou maar zeggen: zo haarfijn werd

De VD 84 uit Volendam. De Volendammers visten met de kuil met behulp van grote botters (kwakken).

dat toen uitgemeten. Het heeft niets om het lijf gehad. Helemaal niets. Nou is het ontegenzeggelijk waar: de kuil vermoordt veel vis. Maar ik geloof beslist dat de kuil ook nog een nuttige functie vervulde door het aanvegen van de bodem. Het was een akker die geploegd moest worden. Dat kan ik met een voorbeeld bewijzen. Het is jaren geleden, ik was toen nog jong, dat er toen al proeven genomen werden van de kop van *De Ketel* af (van de noordkant) en dan zo op Vollenhove aan, ja nog iets noordelijker op. Dat was toen de verboden lijn. Dat was vóór die tijd een altijd een beste visplek en het is net zo dood geworden als een pier. Het was helemaal dood. Door de kuil gaat weer kleine vis door. Dat is weer goed voor de paling. En die kuil die ploegt die grond telkens weer een

beetje om. Als dat niet meer gebeurt zal de boel op den duur toch uitsterven. Van die hele verboden lijn is niets terecht gekomen. Niets! Want als er 's nachts met zo'n veertig of vijftig kuilders gevist was, dan lag er allemaal jonge spiering op de bodem. Dan kwam die paling in de weer. Want waar de kuil 's nachts het drukst gegaan had, daar vingen de hoekers overdag de meeste paling.'

Lijnwachter

In de periode 1939 tot het eerste oorlogsjaar was Toon de Gunst (1910-1976) belast met het houden van toezicht op de verboden lijn. Met zijn bons (EB 31) lag hij 'op de lijn' als zogenaamd 'lijnwachter'. Toon de Gunst was opgegroeid als visserszoon. Na geruime tijd vissersknecht geweest te zijn bij Peter van der Heide (EB 15) werd hij in 1934 schipper op een in Harderwijk gekochte pluut. Dit vaartuig kreeg het nummer EB 31. Na eerst nog een poosje op De Pelikaan (EB 70) en de aak van Van der Heide (EB 50) gevaren te hebben, werd Toon de Gunst in 1939 aangesteld als lijnwachter in dienst van de Visserij-Inspectie. Voor de uitoefening van deze functie kocht De Gunst een oude bons van de familie Mooiweer uit Vollenhove (VN 63).

Toon de Gunst moest er op toezien dat de vissers niet 'binnen de lijn' visten. Bovendien moest hij de op de (denkbeeldige) lijn liggende lichtbakens bijvullen met petroleum. Dat gebeurde met hulp van een bijboot. Vast knecht was in die periode Willem ten Hoope. Als derde man fungeerde Hein Jansen (EB 56) een tijdje. Op 14 januari 2004 blikte Hein Jansen in een interview nog eens terug op die periode:

'In 1939 kwam ik als 12-jarige jongen van school. Vader had mijn oudste broer Jan aan boord en vond het beter

dat ik eerst eens in de leer ging bij een andere schipper. Dan kon ik vast wat wennen aan het vak. Zodoende kwam ik bij Toon de Gunst terecht als derde man. Toon moest de vissers controleren op eventuele overtredingen. Overdag stelde dit werk niet veel voor, maar als het donker werd waren de kuilvissers actief.

Toon zette die zware palen er neer. Daar zaten lappen aan. Er stonden er een stuk of zes vanaf *Den Hoop* (ter hoogte van Hierden-Hulshorst) tot aan *De Ketel* toe. Ongeveer een kilometer of vijf van elkaar af. Dat waren de baken (houten palen), waarin een petroleumlamp hing die om de twee dagen gevuld moest worden. Toon was in dienst van het rijk. Het was geen zwaar werk. Integendeel! Ik hoefde niet mee in de boot (punter), maar ik moest op de schuit blijven. Dat was een grote Vollenhoofse bons, maar die was niet best meer. We lagen vaak achter *De Barg* (Doornspijker Berg), vooral als er veel wind was. Daar lag je in de luwte. Officieel moest je op de lijn liggen voor het geval dat er een schuit met de kuil er binnen kwam. Want daar mochten ze niet komen. Vanaf de kustlijn tot aan de verboden lijn was een paar kilometer. In dat gebied mochten de kuilvissers niet vissen. Maar het was heel aantrekkelijk om daar te vissen omdat er vaak veel vis zat. Ik weet nog dat Peter van der Heide (Peter Lurkien) van de EB 15 veertien dagen niet mocht vissen omdat hij gepakt was binnen de lijn. Het kwam wel eens voor dat iemand een stukje binnen de lijn viste. Toon blies dan op de hoorn.

Op een avond was er een mooie wind. Henk van de Wetering (EB 35) was nog maar honderd meter van de haven af of hij gooide de kuil al over boord. Daar ving hij al een mooie beetje aal. Toon waarschuwde hem dat hij de vergunning zou kwijt raken. Henk zei

*De mast en het
grootzeil van de
Kamper botter
KP41.*

dat ze thuis geen geld meer hadden en dat de aal hier voor het oprapen lag. Toon heeft hem toen niet bekeurd. Ik verdiende zeven en een halve gulden in de week. Ik hoefde er eigenlijk niets voor te doen. Alleen pompen omdat de schuit zo lek was. Die bons was zo lek als een mandje. Ik ben er twee zomers geweest. Toen kreeg Toon bericht dat hij er mee moest ophouden. De oorlog was inmiddels al uitgebroken en ze konden geen brandstof meer krijgen. Als de kuil afgelopen was, hield het werk op. Toon stroopte er ook nog een beetje bij omdat hij met hoekwant viste. Toon deed op het einde van de beug geen baak, maar een kurk. Hij was bang voor de zeepolitie uit Hoorn of Amsterdam. Die kwam dan langs met een mooie, grote boot.

's Zondagsnachts om twaalf uur gingen we weg. Ik lag meestal al aan boord, want ik had er een bultzak neergelegd. Willem ten Hoope had geen thuis. Hij woonde aan de Ellestraat 39 op de bovenverdieping. Het was voor een Elburger niet gemakkelijk om je eigen vissers te moeten controleren. Vanaf *De Barg* richting Harderwijk lag een Harderwijker op de lijn. Het was een groot gebied waar je niet mocht komen. Dat ging helemaal rond via Marken. Willem ten Hoope moest op de riemen met de boot vanaf de bons naar de baken roeien. De lampjes kon je laten zakken met een katrolletje. Dan konden ze worden bijgevuld. Er was ook wel eens een lantaarn uit, want dan had er één tegenaan gezeten. De lichten lagen zo ongeveer op één lijn.

Wij keken niet zo nauw. Toon mopperde wel eens. Sommigen gingen op zondagavond wel eens een uurtje eerder de haven uit. Dan deden ze al een trek van een half uur en dan hadden soms al wel eens honderd pond aal gevangen. Mijn vader wou dat niet hebben.

Wij controleerden het meest tussen *De Barg* en *De Nabbert*. Daar lagen we het vaakst, omdat daar de kuilders kwamen. Als het hard waaide moesten we de lampen vaker controleren, omdat er nogal eens één uit woei. Toon schreef iedere dag een rapport. Hij schreef alles op wat er gebeurde. Dat ging allemaal naar Amsterdam, want daar ging hij nog wel eens heen. Willem ten Hoope verdiende volgens mij 18 gulden per week. Dat vond hij een mooi loon. Hij had trouwens toen al plannen om corveeër te worden. Zijn vader was knecht bij Bart Visscher (Bart de Witten). Ik woonde thuis voor kost en inwoning. Het loon moest ik thuis afgeven.

Ik heb bij Toon een prachtig leven gehad. Altijd een beetje stomen (op de motor varen). En bij een gunstige wind staken we de zeilen op. Je moest je eigen boeltje meenemen, want we kwamen elke dag thuis. De ene keer 's avonds, de andere keer 's morgens. Toon was voor mij een goede baas.'

Geraadpleegde bronnen:

K.W.J.M. Bossaers, *Zuiderzeevissers. Geschiedenis van de belangenorganisaties van de vissers op Zuiderzee en IJsselmeer. Zutphen, 1987.*

W. van Norel. *Historie van de Elburger vissersvloot*. Ermelo, 1999.

Met dank aan:
Hein Jansen (1927-2006)

Willem van Norel demonstreert de principes van de visafslag in Elburg.

Verslag van een bezoek aan Schokland

Via Schoklandgids Cor Wisse

Elk jaar wordt Schokland door grote groepen mensen bezocht. Het rondleiden van al deze mensen wordt onder andere verzorgd door de gidsen en de 'Schoklandkarren' van Natuurlijk Schokland. Schoklandgids Cor Wisse kreeg het onderstaande verslag toegestuurd van een groep die hij over Schokland had rondgeleid. Wilt u meer weten over de rondleidingen met gids? Kijk op www.natuurlijk-schokland.nl of op www.schokland.nl.

Cor Wisse leidt een andere groep rond op de museumterp.

Rond een uur of elf zaten wij op het terras van het museumrestaurant achter onze thee of koffie, deze vergezeld van appeltaart.

Voorzitter Kees heette ons welkom en presenteerde onze, inmiddels aangeschoven, gids Cor Wisse. 's Morgens voor de lunch een rondwandeling op en rond de terp in het buurtschap Middelbuurt. Als het ware een klein openluchtmuseum. Het museum, het waterstaatskerkje van 1834 als opvolger van de vorige kerk die door de flood in 1825 zwaar werd beschadigd. De diverse ornamenten, beelden en andere zaken die herinnerden aan het eiland. De platte boot, of ijsvlet, waarmee in de winter via het ijs verbinding gelegd werd door stevige kerels met het vaste land. De zoetwaterreservoirs, want hoe kwam je anders aan (drink)water? Het eiland lag immers in de oude Zuiderzee met zout water. Het mooie bronzen beeld van Kiny Copinga *geen weg terug*, symboliserend de ontruiming van het eiland nu 150 jaar geleden. De restanten van de houten zeevering.

En na de lunch met z'n allen op de *schokkerkar*, getrokken door een tractor het zuidelijk deel van het eiland verkennen. De overblijfselen van de vuurtoren op het uiterste zuidpunt, de overblijfselen van de kerk, het houten huisje, zoals er destijds meer waren en die fungeerden als complete gezinswoningen, de diverse gewassen die er verbouwd worden en de mooie natuur.

Kijkend bij de vuurtoren naar het westen, waande ieder zich op het eiland door het hoogteverschil, alleen de kleur van water was groen van gras geworden.

Cor Wisse, die ons de hele dag vergezelde, vertelde op plezierige, indrukwekkende en boeiende manier, gekenmerkt door enorm veel samenhangende kennis, van alles over de geschiedenis van het eiland,

dat sedert 1995 deel uitmaakt van het werelderfgoed, zoals erkend door de UNESCO. Het leek wel of iedere steen of gewas zijn eigen historie had, maar ook dat onze gids daarvan wist te verhalen.

Aan het einde van onze excursie waren de dankwoorden van onze voorzitter aan de heer Wisse dan ook oprecht gemeend.

Toen Fien en ik terugreden, dacht ik er over na hoe ik het verslag in elkaar zou steken. En ik nam mij voor geen enkele poging te ondernemen om qua feitenkennis en samenhang onze gids te evenaren of zelfs te benaderen.

Maar ik heb nog wel een aantal vragen geformuleerd.

Wisten of herinneren jullie je dat;
- Het eiland 5 km lang was en tussen de 400 en 600 meter breed?

Cor Wisse leidt een andere groep rond op de museumterp.

*Schoklandgids
Cor Wisse legt uit
over de bewoning
van Middelbuurt in
het Schokkerhuisje
van Museum
Schokland*

- Het een drietal buurtschappen kende, te weten op het zuiden de Zuiderbuurt, in het midden de hoofdstad Middelbuurt en op het noorden Emmeloord?
- Dit Emmeloord heel wat anders is dan het Emmeloord dat wij kennen?
- De Middelbuurt ook wel bekend was als Molenbuurt, vanwege de vroeger bestaande molen?
- Er na de drooglegging naar wat nu de Noordoostpolder is, diverse scheepswrakken uit de vaak erg spokerige Zuiderzee zijn opgevist en dat die in het landschap nu worden aangeduid door een blauwe paal met een rood scheepje er op?
- Men op Schokland klederdracht droeg, nu nog te zien in het museum?
- Lelystad, niets met een bloem van doen heeft, maar moet herinneren aan de bekende ingenieur?

- Er resten zijn gevonden van vroegere bewoners zoals wolharige mammoets, reuzenherten en andere dieren?
 - Je in het museumrestaurant een lekker Schokker biertje kan drinken, blond of donker?
 - Met een gespikkeld huwelijk een gemengd huwelijk wordt bedoeld en dat over een dergelijk huwelijk allerlei spreekwoorden bekend zijn, zoals over de duivel die slaapt tussen de kussens?
 - Er ook via een leien dakje water vanaf de kerk werd opgevangen?
 - De koeien van het Lakenvelder ras niets met Schokland van doen hebben, maar toeristisch een erg mooi plaatje geven?
 - In de kelders minder wijn dan water bewaard werd?
 - Op het eiland ooit gelijktijdig 700 mensen woonden, die een dominee, een arts en een burgemeester deelden?
 - Nog vorige week door HM Koningin Beatrix een beeld onthuld werd op het noordelijk deel?
 - In Emmeloord de oude haven gerestaureerd is en nu wellicht een van de weinige havens is zonder water?
 - Ank, de echtgenote van onze eigen voorzitter, de enige in het gezelschap was die de Schokkerdans onder de knie gekregen heeft?
 - Het van de omgeving van een bepaalde streek afhangt of je op Ens of in Middelbuurt bent?
 - Het zeer de moeite is, om net als wij dat deden, dit voormalige eiland te bezoeken?
 - Schokland sinds kort als dorp erkend is, daardoor een eigen postcode heeft verkregen en in de toekomst derhalve ook makkelijker met je routeplanner te bereiken valt?
- (Verslag ontvangen van een gezelschap dat in juni een bezoek bracht aan het voormalige eiland)